

Jászberényi könyvéből s a két idézett előszóból tehát kiderül, hogy a cseh pedagógushoz fűződő kapcsolatai mélyek és lényegeset érintettek voltak, s nemcsak oktatástanát, hanem filozófiai beállítottságát is követendőnek tartotta: az egyetemes és a nemzeti, a latinság és az anyanyelvi oktatás harmóniája¹⁴ (Jászberényinél a külföldön érdemeket szerző, de hazája sorsát figyelemmel kísérő magatartás, I. Zrínyi-gyászversek, a magyar peregrinusok összefogása) akár ma is példa lehet számunkra.

DUKKON ÁGNES

XVII. század végi magyar versbejegyzések egy londoni Bornemisza-kötetben. A londoni British Library korai hungarikái közt az egyik legszebb darab Bornemisza Péter postilláskönyve, amelynek teljes címe: *Első része az Evangéliomokból es az Epistolakból valo tanusagoknak...* Ezt a művet Komjátin kezdték nyomtatni, de csak Semptén fejezték be 1573-ban. Bár a postilláskönyv számos példányban fennmaradt, csupán öt teljesen ép példányról tudunk (RMNy I: 333). Ami a londoni példányt illeti, az sem teljes: címelőzéklapja és számos oldala hiányzik. Figyelemreméltó viszont a kötet más szempontból – több magyar nyelvű versbejegyzést tartalmaz.

A könyv, amelynek jelzete C.36.f.21, legalább három, de lehet, hogy még több tulajdonos kezén ment keresztül mire Nagy Istvánhoz, az ismert gyűjtőhöz került, akitől aztán a British Museum megvette. A három bejegyző közül az első, akit itt „A” possesszornak említenénk, egy régies helyesírást használó ember, aki latinul és magyarul ír be a kötetbe, meglehetősen apró betűkkel. A második, vagyis „B” tulajdonos neve Erdélyi János. A harmadik, „C” kéz többnyire ékezetlen és egybefolyó módon ír (összeír elválasztandó szavakat), kézirása enyhén jobbra dől.

A címlapon két possesszor neve is szerepel. Az első „Paulus Roxer Anno 1670 die 10 [Decem]beris”; kézirása alapján őt véljük az első tulajdonosnak, aki be is jegyzett a könyvbe, tehát az „A”-val jelölt kéznek. Rögtön Roxer beírása alatt a következő szöveget olvashatjuk: „Ez könyvnek gazdája / Johannes Erdélyi / Kinek Isten szívét / jora ösztönözi / Noha az Úr keze gyakorta öldözi / De büszhöt sebeit jó írral kötözi Die 30 April 1672”. Mivel lakóhelyet, illetve bejegyzési helyet egyik tulajdonos sem ad meg, csak találgathatunk, hogy észak-magyarországi vagy inkább erdélyi írástudó emberekről van-e szó; a „Roxer” lehet a „Roser” név variánsa, és utalhat több nyelven olvasó széppességi német vagy erdélyi szász polgárra. Ami Erdélyit illeti, ő versfaragó emberek látszik, mégsem állíthatjuk, hogy ő a szerzője a Bornemisza-kötet N ii-0 lapjaira bejegyzett magyar nyelvű szövegeknek. Erdélyi ugyanis általában ékezi szövegeit, míg a kötet „C” bejegyzője (és valószínűleg Erdélyi utáni tulajdonosa) azokat szinte teljesen ékezetlenül hagyja.

Erdélyi mindenesetre még egyszer beírja nevét a könyvbe, az N jelzésű lap tetejére, ezúttal „Erdeli János” alakban. Ezt követi pár lappal később (N iii/b) egy részben elmosódott, de összefüggő magyar verses szöveg.¹

¹⁴ MALLER Sándor: *Comenius utópisztikus elgondolásai* c. tanulmányában így ír erről: „Comenius állhatatosan hitt az emberi életet megújító-megváltoztató nevelés mindenhatóságában. Bacont ismerte, többször idézte, s az ő megfogalmazása: „Knowledge is power”, „A tudomány hatalom” helytálló, esetleg a világ megváltoztatására kivihető módszer, akkor a nevelésből fakadó tudás-tudomány útján a vallási egyenlőség és a világ békéje is fenntartható” ... „Ismert jelszava: Omnia sponte fluant absit violentia rebus”, „Minden szabadon folyjék, távol legyen a dolgoktól az erőszak” az iskolát a példanélküli boldogság szigetévé szerezte volna varázsolni, de a valóság századok múltán is sok kívánnivalót hagy.” = *Filológiai Közöny* 1994. 2. sz. 101.

¹ Az olvashatóság kedvéért mindenütt kitétem a megfelelő ékezeteket.

„Tudom ember vagyok életem elmúlik
bár kevés ideig tán még ez elnyúlik
De az halált mégis el nem kerülhetem
hogy az (?) meg ne folytson aztat nem tehetem”

A szöveg a következő lapon folytatódik:

„Boldogtalan fejem mire iuta ügyem
Forgandó szerentse mért bánol így velem
Oszt egyél...
...halál mérge[d] most nyelem...
hogy bábám[?] megölt[ed]...”

Bár a fenti részből több szó teljesen elmosódott, olvashatatlan, a lap alján megint összefüggőbb sorok olvashatók:

„Az embernek sorsát ha ki meggo[nd]olja
mint foly az élete aztat megfontolja
nem tudom szívének mint lehet nyugalma
mert tűnik szemébe tsak sok [k]intses halma
Nagy fájdalma között ötet anyja [szülte]
a bába motskokból testét kitorülte
ártatlan és mégis mingyárt rabbá t[eszik]
póljákkal kötözik karjokra úgy veszik”

Ezek az újszülött állapotára reflektáló filozófikus sorok az O jelzésű lapon részben pótolható kihagyásokkal így folytatódnak:

„Vigan e világ[ra nem jön] hanem sírva
mint lesz dolga ...sen homlokára írva
annyát a szeretet reménnye táplálja
hogy benne ha felnő istápját találja
azért is örömmel mind nappal mind éjjel
szoptattya melyjéből kiszivárgó tejjel
azért is örömmel mind nappal mind ...”

Itt a szöveg (az O i lapon) megszakad, és csak több lappal később (az O iii/b lapon) folytatódik – de itt már azonosíthatóan. Itt ugyanis az ismeretlen bejegyző már egy 1695-ben kinyomtatott verset idéz: Haller János *Hármas istoriájának* versbetéteiből az a) vers kilenc sorát:

„Én szomorú árva Noha jutottam ma Betstelen állapotra
De mint tövis között megtartja
[hol] termett [III]attyát
[a szép] Rósa:
én is ugy marattam
Fertelmes bordélyban isten kedvé-
ből tiszta.”²

Itt csak az első három sort idéztük, rövidebb sorokba tördelve, ahogyan a londoni kötetbe bejegyezték a verset. A bejegyző helyesírása arra enged következtetni, hogy a ‚C‘ bejegyző / tulajdonos nem sokkal a Haller-kötet megjelenése után írhatta be a könyvbe e szövegeket – a XVII. század végén vagy talán a XVIII. század elején.

GÖMÖRI GYÖRGY

² *Régi Magyar Költők Tára, XVII. század*, 11. Szerk. VARGA Imre. Bp. 1986. 159.